

Obetalda brev
till utlandet.
Förskjutne skillingar.
Lösenpåteckningar

Företrädesvis för medlemmarna i

Sällskapet för Svensk Posthistorisk Dokumentation

Ingvar Larsson, Box 1133, 141 23 HUDDINGE - Tel 08/99 15 00, fax 99 36 21

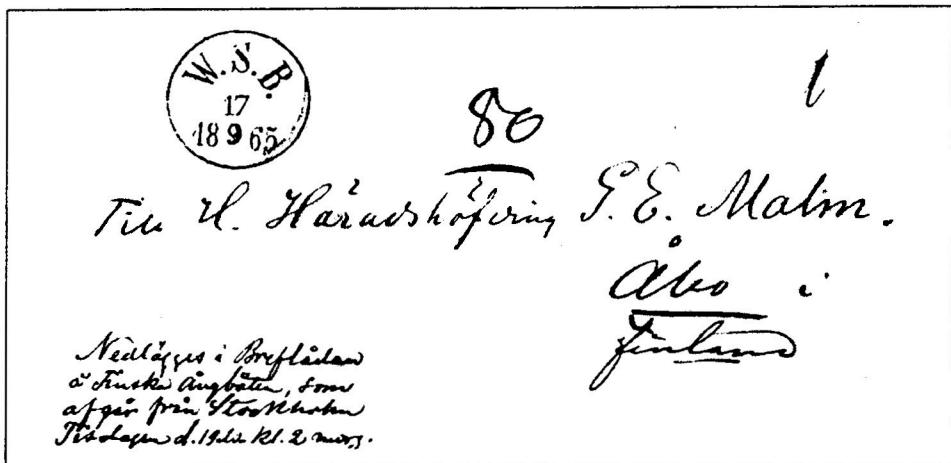
Detta nummer vill visa befordran av svenska **Obetalda brev till utlandet** före år 1875. Stor vikt läggs vid framförandet av den genom Danmark gående "Tyska Posten", som från början av 1600-talet var den viktigaste svenska statliga och militära förbindelselänken med övriga Europa.

Stort utrymme ges även 1700-talets **Förskjutne Skillingar** som var en av postverkets säkraste inkomstkällor vid denna tid.

För att ge en riktigare tidsbild, återges utdrag ur cirkulär och förordningar med den ursprungliga gammalsvenska formuleringen och stavningen.

Vidare talas om Entreprenörs-post, Brev- och paketbåtar, Franska brevens lösenpåteckningar, Tampon-stämplar, PORTO, Otilräcklig franco och **Frankeringsfrihet** för långväga brev, m.m.

Eder Ingvar L.

"Nedlägges i Breflådan å Finska Ångbåten, som afgår från Stockholm Tisdagen den 19 ds kl. 2 middag". Charmfullt brev med denna påskrift, som gått från Göteborg till Åbo 17 Sept 1865, med Westra Stambanan till Stockholm. Lösenbelagt med 80 penni.

INNEHÅLL

Halvfrankerande, förbud mot (1708)	3
Förskjutne skillingar, (notifikation 1723)	4
Obetalda Förskjutne Skillingar (1817)	7
Tyska Posten gick utmed stråkvägen från 1620	8
Betalningsfria brev med Tyska Posten (1735)	10
Historien om "Lübeck tre kronor"	12
Våra första datumstämplar, Greifswald och Stralsund	13
Karl XII införde "Entreprenörs Post" (1716)	14
Paketbåtar till England och Amerika (1820)	16
Lösenpåteckningar på brev till Frankrike	18
Tampon-stämplar på brev till Frankrike	22
Finska och Ryska posten	24
Transitpost genom Sverige till och från Finland	26
PORTO-stämpelns användning (1874-1875)	28
Otillräcklig franco (1871-1872)	30
Frankeringsfrihet för långväga brev (1871-1872)	31

Skjutslegan med vagn eller släde

som år 1755 för var häst utgick med 8 styver för milen, ökades så småning-
om så att den före 1812, var bestämd till 3 skilling banco för dubbla poster
(fram och åter).

Den viktiga **Tyska Posten** ersattes med ett belopp av 3 1/2 skilling för var
mil och häst.

För enkla poster (endast fram) betalades 2 skilling för inrikes posten och
2 1/2 skilling för den snabbare men lättare tyska posten.

Om extra post inkallades förhöjdes allt med 1 skilling per mil.

1818 höjdes skjutslegan till 8 skilling för dubbel postföring (fram och åter).
Häri ingick ev. väntetid på ankommande post som skulle forslas samma väg
tillbaka. Enkel post betalades då med 6 skilling, allt per häst och mil.

Kongl. Banklie-Collegij

Förordning /

Till hemmande af de undersleef/ som för-
öfwas wed Correspondencerne , till och ifrån
Sverige/ med de widare gående Brefvens halv-francque-
rande , samt Couverteerde till och ifrån Helsingöhr.
Gifven Stockholm den 21 Januarij 1708.

Förbud mot ”halvfrankerande” av flera brev under samma omslag.

Bild 3 . I denna förordning från 1708 heter det: *”Ingen må här i Sverige Couverteра sine Widare gående Breef til Helsingör eller någon där boende... För hvar Bref som däruti finnes, ärnat widare, erläggias fulla Breef-porten efter Swänske Taxan, alt intil Hamburg. Den som därmed beträdes såsom upsåteligen welat försnilla Kongl. Maij:ts höga rättighet och inkomst är färfallen första gången till 20 Dahler Silfvermynts böter, andra gången dubbelt och tredje gången tredubbelt...“*

Den fremmande Bref-port som Swänske Commissarien i Hamburg på Brefchartan tecknat, den Valeuren som der ute till de fremmande Contoiren är Wordet förskjutit och betalt, jämte den ordinarie porten, måste framgent utfordras af Bref-Ägaren”.

Förskjutne skillingar.

I cirkulär till postförvaltarna beskrevs redan i början av 1700-talet hanteringen av förskjutne skillingar, vilket i korthet kan sägas vara en benämning på den förskotterade portokostnaden för brev adresserade bortom Hamburg.

På brev sända till Sverige från orter bortom Hamburg, krävdes brevets mottagare (Bref-Ägaren) vid framkomsten till svensk postanstalt, på de förskjutne skillingar (förskotterade) som hamburgkontoret betalat som lösen till främmande postverk. Beloppet angavs med stor blå siffra i brevets mitt eller med mindre stil upp till till vänster.

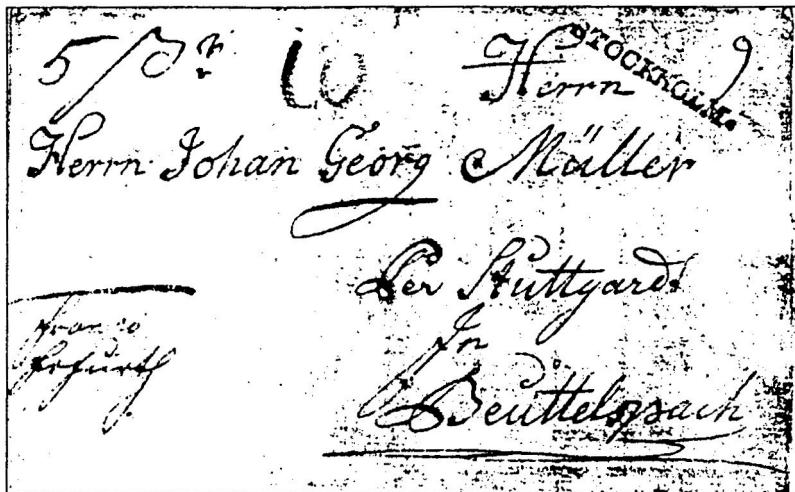

Bild 4. Brev från mitten av 1700-talet sänd från Stockholm till Sydtyskland med den ovanliga påskriften "Franco Frankfurth". Portoberäkning: Inrikes porto = 6 öre Smt. Till Hamburg = 14 öre Smt. Till Frankfurt (5 skilling) = 10 öre Smt. Totalt 30 öre Smt.

En god bild av Förskjutne Skillingar ger notifikationen av den 9 Febr 1723:

"Såsom Hans Kongl. Maj:t Nådigst har den 26 nästledne månad, behagat låta giöra en lindring i det utländske Post Porto, således: at i stället wederbörande nu betala i Post Porto, emellan Stockholm och Hamburg 26 öre Silfvermynt för hwart Lod, nembl. 20 för utrikes och 6 för inrikes Porto, skole de derföre hädanefter allenast erlägga 20 öre Silfvermynt för in- och utrikes Porto tillsammans, och så i proportion wid de andre Post-Contoiren i Rijket, för de kommande och gående utrikes Brefwen.

Postförwaltaren bör med slijkt Portos upbärande sig således förhålla, at han för hwart Lod upbärer först uti utrikes Porto Fiorton öre Silfvermynt, och sedan där utöfwer den ifrån Edert Post Contoir uti taxan til Helsingborg utsatte Inrikes Porten.

För de Bref som komma och gå til Strahlsund, Lübeck och Amsterdam betalas lijka mycket uti utrikes Porto, som til Hamburg. Men för hwart Lod, för de öfwer Hamburg til Engeland, Frankrike, Italien, Öster Rijke etc. til Sverige gående och derifrån kommande Brefwen, upbäres utom det utrikes Porto som är 14 öre Smt, det Porto som af den Swenske Post Commissarien i Hamburg måste betahlas.

Såsom till exempel; et Bref som ingifwes uppå Stockholms Post Contoir at försändas til Paris; därfore tager Postmästaren först 6 öre för inrikes, sedan det utrikes 14 öre, där-efters det Porto som skal förskjutas och är 5 Skillingar á 2 öre Smt, utgiörande 10 öre".

Brevet ovan på bild 4 är sändt med liknande portouträkning till Beuttelsbach i Tyskland.

Städernas Namn, dit Brefven afgå.	Brefvens Nummer.	Datum.	Bref-Ägarnes Namn.	Lodetal.	Porto för Skillingar. Banco.			
					Brd.	sk. ir.	Brd.	sk. ir.
Hamburg	O		o N. N. a Berlin	1	—	—	0	—
			o N. N. a Stralsund	1	—	—	0	—
			o N. N. a Holland	1	—	—	0	—
			o N. N. a Spanien	1	—	—	0	—
			o N. N. a Riga	1	—	—	0	—
Helsingör	O		o N. N. a Köpenhamn	1	—	—	—	—
			o N. N. a Flensburg	1	—	—	0	0
Stockholm	O		o N. N.	1	—	—	—	—
Grislehamn	O		o N. N. a Petersburg	1	—	—	—	—
			o N. N. a Åbo	1	—	—	—	—
Visby	O		o N. N.	1	—	—	—	—
Strömstad	O		o N. N. a Norriga	1	—	—	—	—
Ystad	O		o N. N. a Pommern	1	—	—	—	—

Ambrikslag.

För alla de på Ryssland addreserade
Bref, som slades över Hamburg, lastas Post-
takot beloppet till Columnen för Utrikes Porto.

Bild 5. Utrikes och inrikes brevkarta från c:a 1810, som medföljde brevbunten.

Text i kolumn 1) Städernas Namn, dit Brefven afgå. 2) Datum. 3) Brefvens Nummer.
4) Bref-Ägarens Namn. 5) Lodetal. 6) Porto för Svenska, Norrska, samt öfver Grislehamn
till Finland och Ryssland gående bref efter gällande Post-Taxan. Banco. 7) Porto för till
Hamburg, Helsingör, Pommern och andra Utrikes orter afgående Bref. Banco.
8) Förskjutne Skillingar. Banco.

Påteckningen "Hamburg", "öfver Helsingborg" och "öfver Ystad".

"Sedan Kongl. Maj:t, till befordrande så väl af en skyndsam Communication emellan Sverige och Continenten, som en mindre kostsam postgång till och från Utrikes Orter än den nu varande, med Preussiska Regeringen träffat vissa öfverenskommelser i aseende på Sjöpostfarten emellan Ystad och Strahlsund... På det att irrningar må undvikas, har funnits godt förordna, det jemte adressen bör å alla bref som med Post Jackterna affärdas, antecknas *öfver Ystad*, hvaremot de bref som skola fortställas *öfver Danne-mark till Hamburg*, åtecknas *Hamburg*, och vidare *öfver Helsingborg*". (27 Febr.1819).

Ankommande förskjutne skillingar behandlades som lösen.

"De å ankommande brefven tecknade *Förskjutne Skillingar* böra, på sätt Taxan innehåller, till dubbelt belopp uppbäras. Då sådant är en ersättning för hvad Svenska Post-Cassan till de utländska Post-Contoiren erlägger, är det högst angeläget att Herr Postförvaltaren med all nogrannhet uppbär denna lösen". (9 Apr.1824).

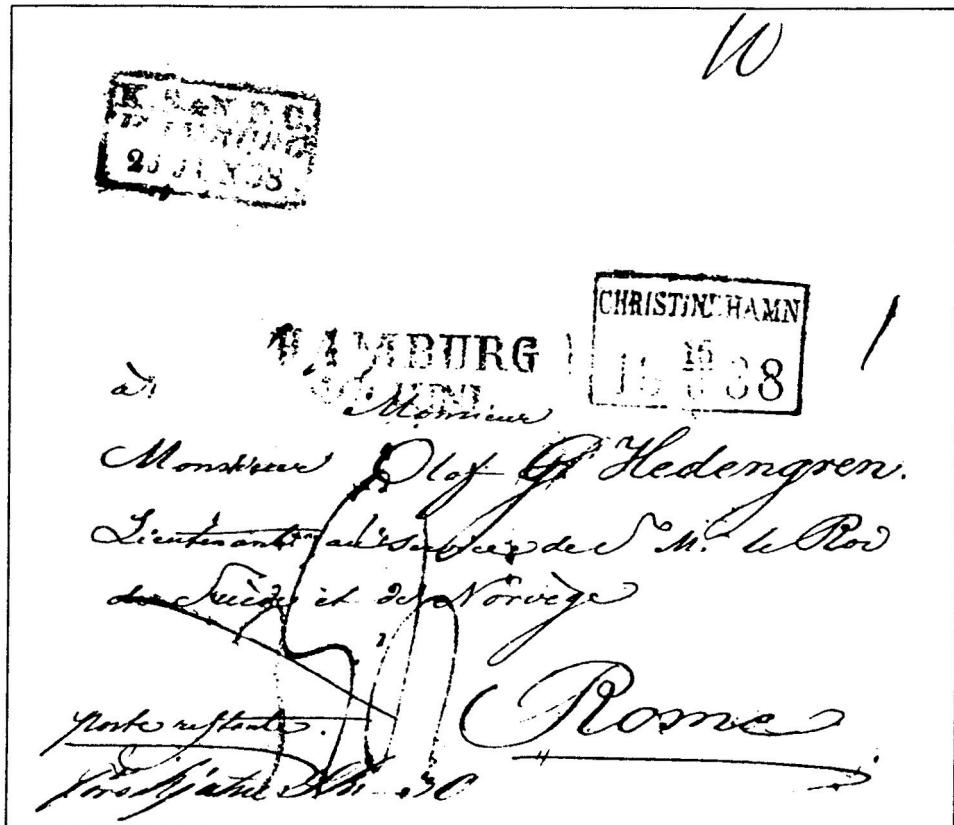

Bild 6. Ett av få kända brev med påskriften "Förskjutne Skillingar" adresserat över Hamburg till poste restante Rom, stämplat Christinehamn 16 juni 1838. 30 skilling betalt i Sverige som Hamburg-kontoret i sin tur fick förskottera (till Thurn & Taxi's?)

"Circulaire till samtelige Postförvaltare, gällande obetalda bref från Hamburg.

Jag får härmed anmoda Herr Postförvaltaren, att, i stället för att, som hittills skett, directe till Hamburg retournera de ifrån Utrikes Orter öfver Hamburg och Danska Staterna ankomne, med förskjutne Schillingar belagde bref, hvilka Bref Ägarne wägrat lösa, demsamma till Stockholms General-Post Contoir insända, sedan brefven öfverlegat fem á sex veckor. Dessa bref böra upptagas på särskild Charta, med tydligt utsättande af den Chartans datum, hvilken först medföljt dessa bref hvarå de uppförde varit. W. Carpelan." (10 Febr. 1817).

De obetalda breven med de förskjutna skillingarna, var en slags värdehandling som postmästarna på adresspostkontoret var skyldiga att redovisa. Avskrivning av outlösta brev skedde först sedan dessa brev återsändts enligt cirkuläret ovan eller nedan.

Till Kongl. Svenska och Norrska PostCommissariaten i Greifswald
lefereras nedannämnde till N. N. PostContoir, under loppet från
den till den i N. N. Månad År 183 från Continenten,
öfver Ystad, ankomne, med förskjutne Skillingar belagde Utländska bref, hvilka af ägarne icke blifvit utlöst.

De ankomne Chartornas Datom.	Dagen då Brefven anländt till Adress-Orten.	Brefläggers Namn.	Porto eller Lösen.	Förskjutne Skillingar.	Summa Banco.
Minad.	Datum.	Nummer.	Pris.		
Januarii	o	o Januarii o	N. N.	o	o
Februarii	o	o Mars . . . o	N. N.	o	o
			Summa Rdr	o — — o o	— — — — —

N. N. PostContoir den

N. N.

Ofvanstående bref är för återfordrandet af de förskjutne Skillingarne, till belopp af
R:dr Pom. Courant hit alemnade och qvitteras. Kongl. Svenska och Norrska PostCommissariaten i Greifswald den

N. N.

Anmärkning. Detta Reversal, sedan det på förenamnde sätt blifvit behörige qvitteradt, biläges räkenskapen till verification för afskrifningen.

Bild 7. "Alla från Greifswald öfver Ystad till Riket anlända, med Förskjutne Skillingar belagda bref, som icke blivit utlöst, bör å ett reversal, som närlagda Formulair utvisar, hvilket in Duplo upprättas, uppföras och till Kongl. Svenska och Norrska Post Commissariaten i Greifswald återsändas, för att vederbörligen afskrivas". (1830).

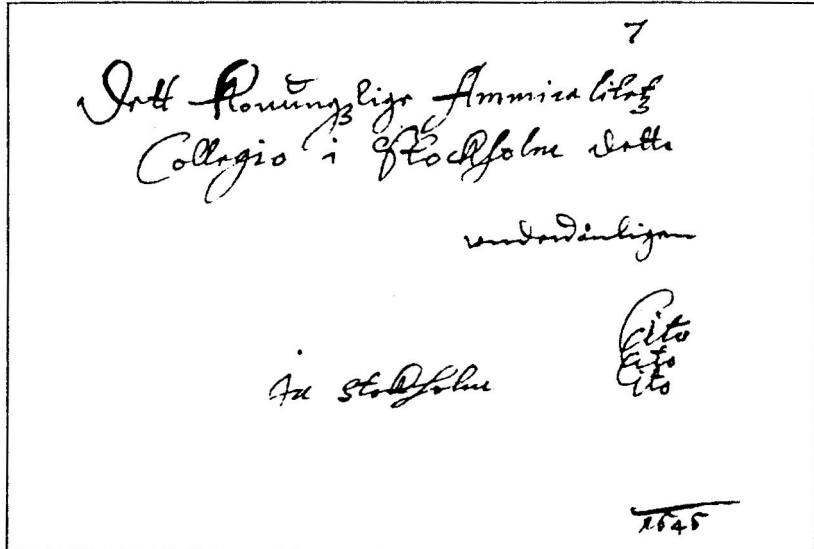

Bild 8. "Cito, Cito. Cito" på brev från Hamburg 1645. De svenska brevbärarna fick ta sig fram gående genom Danmark. Bärarna av citobrev tillåts däremot vara "löpande", (enl. Teodor Holm) fram till Roskildefreden 1658, då även svenska poster blev ridande.

Tyska Posten eller "Hastiga Posten" gick utmed Stråkvägen.

Av Axel Oxenstierna inrättades 1620 ett postkontor i Hamburg för att underlätta korrespondensen mellan fosterlandet och de svenska härrar som härjade på kontinenten. Från Markaryd som var gränsstation mot Danmark, tillåts endast gående svenska kurirer, som kunde klara av vägen genom Danmark på 8 dagar. De danska ridande kurirerna avverkade samma sträcka på 3 dagar. Citobreven fick dock sändas "löpande".

Teodor Holm framför i sin bok "Sveriges Allmänna Postväsen del I", en rad bevis för att privata brev, mot ersättningen 4 ss, fick medfölja Tyska Posten långt före postverkets officiella start 1636. År 1620 sändes t.ex. 81 betalda brev Hamburg-Stockholm.

Först genom Roskildefreden 1658, då Skåne blev svenskt, fastslogs Sveriges rätt att "utan hinder och kontroll" sända ridande poster genom Danmark. 1662 inrättades det svenska postkontoret i Helsingborg och stängdes 1816.

Tyska Posten var den viktigaste förbindelselänken med övriga Europa och på 1700-talet fick den namnet "Hastiga Posten". Den avgick varje onsdag från Stockholm.

I ett allvarligt och delvis förmanande handskrivet brev den 2 aug 1726 till postmästarerna utmed "Stråkvägen", skriver postdirektör Bunge beträffande posthastigheten bl.a.: "Hr Postförvaltaren beordras härmed, at till en lindring och bättre befördran för Tyska Posten hädanefter inte afsända dess Räkenskaper, Chartor och Protocoller i den postvagn som Tyska Posten medföljer, utan dem skicka med inrikes posten, som andra gånger i veckan afgår. Anmodandes jemhwäl wederbörande wid Tullstaten at ej beswärা Tyska Posten med stora Paqueter, utan dem spara til nästa postdag.

Jag är Hr Postmästarens Tienstwillige tienare, H. Bunge." (1726).

		Hamburg	Til	Helsingör	Til	Hamburg	Til	Helsingör	Til
		Skill.	Skill.						Skill.
W	Waxholm	-	17	9	W	Wimmerby	-	15	8
	Wennerborg	-	15	8		Winckelä	-	18	11
	Werhamo	-	15	8		Wisby	-	16	8
	Westerås	-	17	9		Wernäs	-	16	8
	Westervik	-	16	8					
	Wexjö	-	14	7	Y	Xstad	-	13	5
	Wijk	-	16	8					

För Brefven til Wismar och Pommeriske Städernie,
öfölkta måste passera Helsingör och Hamburg, betalas sista
Porto som till Hamburg. Drottningholms Slott den 27
November 1800.

Bild 9. Sista sidan av Portotaxa för brev till Helsingör och Hamburg från samtliga svenska postanstalter år 1800.

Tyska Posten, Jerkes Posten och Stranda Posten afgå 2:ne gånger i wekan.

"Ehreborne och Högacktade H:r Post Inspector.

Såsom dubble utrikes posten här emellan och Hamburg, kommer at afsändas här ifrån Stockholm alla tisdagar och fredagar, at hinna tidigare til Hamburg innan posten däri-från afgår til Holland, och ej som hitintills på onsdagar och lördagar... at man här i Stockholm gjör om begynnelsen med Tyska Postens afsöndrande til nästa tisdag efter instundande Påska Högtid, och så framgent 2:ne gånger hwarje weka...

H:r Postinspectoren Sielf måste resa til Postbönderna på hela Stråkwägen genom des Inspections District och i god tid med dem föranstalta, at de äro i beredskap til at ifrån samma tid och framgint fortskaffa utrikes posten 2:ne gånger i wekan med Postillonterne både til och från Stockholm. H:r Postinspectoren måste jembwl straxt underrätta Correspondenterne å des ort om dubbel utrikes post, så at de kunna afsända och erhålla utländska bref efter den nya stijlen, 2 gånger i wekan.

Äfwen låta Correspondenter med de på sidowägarna belägne Post Contoiren sådant wetta, så at des bref til utrikes orter hinna fram till Stråkwägen och stöta til den här ifrån alla tisdagar och fredagar afgående Tyska Posten.

Sammanledes kommer Jerkes Posten, sedan Tyska Posten bliwit expierad, at afsändas till alla södre orter i Södermanland, Östergötland, Småland, Blekinge, Skåne, ända fram till Helsingborg, Halland och Stranda Posten till Kalmar, Westervik och Gotland, hwarom de Correspondenter så väl som sido Post Contoiren böra underrättas, och i öfrigkeit kan H:r Post Inspectoren angående postföringslönen widare Correspondera med Post Cammareraren.

Jag är H:r Post Inspectorens Tienstwillige tienare, H. Bunge." (1733).

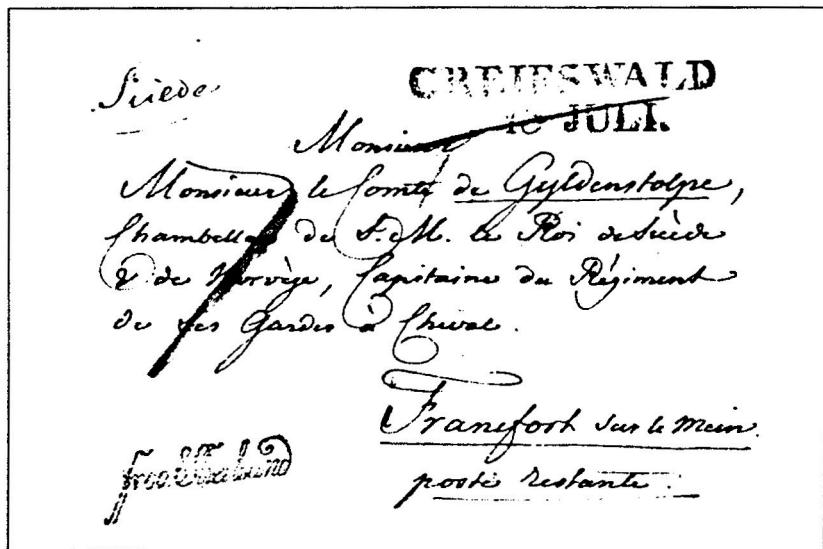

Bild 10. Delbetalt brev till Frankfurt 17/7 1829, med 7 förskjutne skillingar. Omdirigerat till Greifswald; hamnen i Stralsund måste uppgrundas då postfartygen ideligen gick på grund. Ångaren "Nagler" skötte postgången över Greifswald. Stämpeln "franco Stralsund" användes från 1822 av "Bureau preussien" i Ystad.

Brev som stanna i Hamburg m.fl städer, sändes med Tyska Posten utan betalning.

"Till Ehreborne och Wälbtrodde Herr Post-Förwaltare Ramstedt i Medewi.

Det låter Herr Post-Förwaltaren vara bekandt huru som Hans Kongl. Maj:t har, uti 15:de paragrafen af des Nådige Resolution på Städernes Allmänne Beswär wid sidst-ledne Riksdag, i nåder behagadt förordna, *at ingen Porto framdeles skall betalas för afgående utan allenast för ankommande Urikes Bref*, så at Brefwen här i Riket och uti Hamburg utan betalning inlefwereras, såsom det skier på andre främmande ställen, då de sedan böra inlösas på den Orten dit de ankomma...

...H:r Post-Förwaltaren kommer därwid i ackt taga följande omständigheter, nembligen; Alla Bref, som från nästkommande Ny-Åhr och framgient afsändas från H:r Post-Förwaltarens Ort och äro adresserade til Helsingör, Hamburg, Strahlsund, Wismar, Greifswald och öfrige i Pommern belägne Städer, *samt där stadna*, emottagas utan betalning och afsändes med Tyska Posten til desse orter, där de inlösas af Bref-Ägarne.

Men med de Bref, som sändas directe widare öfwer Hamburg, såsom till Preussen, Romerska Riket, Franckrike, Engelland, och Holland etc. förhålls på samma sätt som härtills warit wanligt, så at alt Porto både för afgående och ankommande upbäres och erläggas wid H:r Post-Förwaltarens Contoir i Medewi effter wanlige Taxan.

Deremot åligger H:r Post-Förwaltaren at hädaneffter, som härtills brukeligt warit, upbära och inhämta alt Porto för alla til des Contoir ankommande Utlandske Bref, antingen

de äro skrefne från Hamburg, Danska, Holstenska och Pommerske Städer eller ock från widare och längre på andra sidan om Hamburg liggande Utrikes Orter, så at de utan åtskilnad inlösas effter wanlige Taxan.

Wid alt detta har Hans Maj:t jembwäl i Nåder befalt, at Porto hädaneffter bör utsättis as på de ifrån de Swenske Post-Contoiren til Hamburg gående Bref-Chartor, för de Corresponderandes bättre effterrättelse skul: hwarföre et Formular härhos bifogas til sådana Chartors inrättande.

Uti ena Columnen utföres Lode-Talet på hwarje Bref och i den andra utsätties huru många Schillingar där ute wid Kongl. Swenske Post-Contoiren böra upbäras.

På det H:r Post-Förwaltaren må vara underrättad huru många Schillingar han på sin afgående Bref-Charta skal upföra för hwarje affärdat Utländskt Bref om et Lod frän Medewi, nemligen: För et til Helsingöhr afgående Enckelt Bref utsätties 11 Schillingar Danskt Courant, til Hamburg upföres 12 Schillingar Hamburger Courant, för et Bref til Pommerska Städerna af et Lods wigt antecknas 13 Schillingar Pommerskt Courant, Antingen et sådant Pommerskt Bref skickas öfwer Ystad eller Hamburg.

Stockholm den 27 Nov. 1735. H. Bunge.

Efter c:a 3 månader utsändes ett svavelosande 7-sidigt brev ang utrikes brevkartornas ifyllande: "...at en del af Post-Förwaltarna ej fattat rätt mening och begrepp, eller intet welat förstå, af ovannämnde tydelse Ordres... et regelstridande missbruk som låtit Correspondenterna betala Porto effter deras eget behag och godtyckio..." m.m.

Förtydligande av texten t.h.:

Sedan tryckta Påminnelsen af then 2. Novembris i sidstledne är meddeltes Post Contoiren i gemen, angående Post Protocollernes och Bref Charternes ordentliga inrättande, borde billigt kunnat förväntas en noga efterlefnad theraf, så at Bref Chartorne måtte inrättas i skicklig Form, til thet minsta på et ottindedels ark och skrifwas tydelse med redigt Siffer- och Lodelat; Icke desto mindre, som ännu likafullt skönjes, thet en del af Post Förwaltarne i Landsorterne ej allenast formera theras til Hamburg afgående Bref Chartor ganska otydelse och ofta på så liten pappersslapp, at Chartan ej utan möda bland Brefwen kan igenfinnas, utan ock nästan aldrig på sådane Chartor utsätta Brefwens rätta Adresse eller Namnet af then widare eller längre bort om Hamburg belägne orten, hvarthän the åt.

SEdan tryckta Påminnelsen af then 2. Novembris i sidstledne är meddeltes Post Contoiren i gemen, angående Post Protocollernes och Bref Charternes ordentliga inrättande, borde billigt kunnat förväntas en noga efterlefnad theraf, så at Bref Chartorne måtte inrättas i skicklig Form, til thet minsta på et ottindedels ark och skrifwas tydelse med redigt Siffer- och Lodelat; Icke thesto mindre, som ännu likafullt skönjes, thet en del af Post Förwaltarne i Landsorterne ej allenast formera theras til Hamburg afgående Bref Chartor ganska otydelse och ofta på så liten pappersslapp, at Chartan ej utan möda bland Brefwen kan igenfinnas, utan ock nästan aldrig på sådane Chartor utsätta Brefwens rätta Adresse eller Namnet af then widare eller längre bort om Hamburg belägne orten, hvarthän the åt.

Bild 11. *Ytterligare en sträng förmaning från direktör Bunge 18 Juni 1748, till tredskande postmästare som använder för små lappar till kartor, skriver medvetet fel porto, otydliga siffror m.m. "I widrig händelse med effterrättelse och warning för åkommande tilltal".*

Sjöpostförbindelser

och historien bakom stämpeln "Lübeck tre kronor".

Efter Napoleonkrigens omvälvningar i Europa kom Pommern, som under stormaktstiden varit svenskt, genom Wienkongressens beslut att tillhöra kungariket Preussen.

Detta resulterade i ett postfördrag mellan Sverige och Prussen den 1 mars 1821 angående inrättandet av en ångbåtslinje mellan Ystad och Stralsund. Post befordrades även med privatägda fartyg t.ex. mellan Stockholm-Lübeck.

En sjöpostförbindelse, som förtjänar att omnämñas är Ystad-Lübeck, som inrättades 1814. Med denna sammanhänger nämligen den mycket sällsynta "tre kronor"-stämpeln från Lübeck, som användes endast under 1813-1816.

I "Lübeckische Anzeigen" kunde man den 18 maj 1814 läsa följande annons:

"Då numera enligt högsta befallning de kungliga postjakterna, en gång i veckan, närmare bestämt varje onsdag, skall avgå från Travemünde till Ystad, så meddelas eventuella resenärer med dessa till Sverige och likaså härvarande näringssliv att avgången understundom kan ske några dagar tidigare. Detta kommer i så fall att kungöras vid Börsen. Brev måste avlämnas onsdagar exakt kl. 10 på förmiddagen.

Kungl. Svenska Postkontoret i Lübeck, den 14 maj 1814. Agent Grimm, Postdirektör."

Johan Anton Grimm var sedan 1803 svenskt ombud i Lübeck, 1814 blev han konsul. Det tycks inte finnas några belägg i arkiven, varken i Sverige eller Lübeck, för att svenska regeringen gett honom i uppdrag att söka inrätta ett svenskt postkontor i Lübeck. Stadspostmästaren där godkände inte Grimms kontor, och den 27 aug s.å. finner man följande annons: "Brevet till Norge mottages och expedieras av agent Grimm." Postdirektörstiteln, som han tydligt själv hade gett sig, har nu försvunnit.

Texten ur Anders Emmerfors artikel "...bort öfver havet..." OM ÅNGBÅTSPOST.

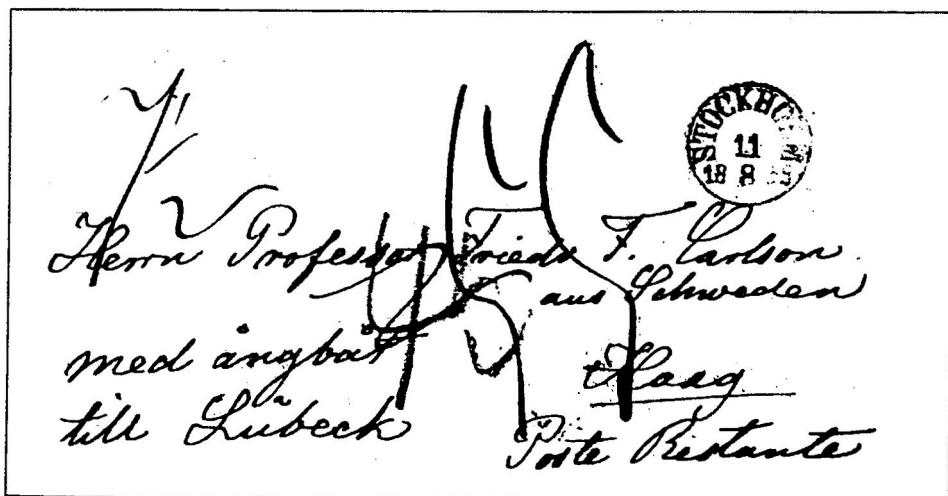
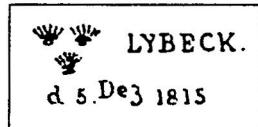

Bild 13. Obetalt brev till Haag 11 Aug 1858, med påskriften "med ångbåt till Lübeck".

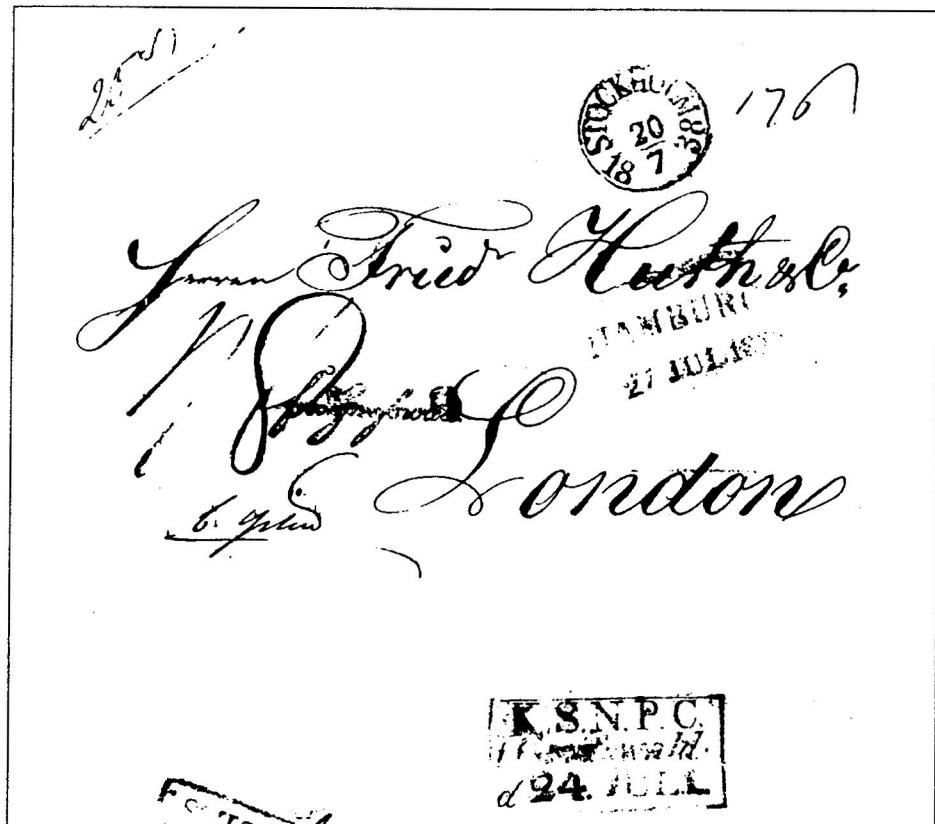

Bild 14. Brev till London över Ystad-Greifswald-Hamburg 20/7 1838, med påskrift "franco Ystad", lösenbelagt med 1 Shilling 8 pence (1/8 i brevets mitt). Den lilla stämpeln "franco Greifswald" är slagen av preussiska postkommissarien i Ystad (från 1827) och den större fyrkantstämpeln slagen som ankomststämpel i Greifswald. Dessa 2 stämplar slogs oftast tillsammans på utgående brev.

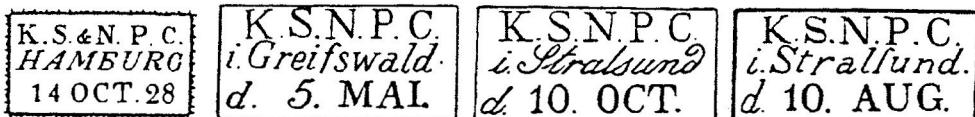

Bild 15. Genom freden i Kiel 1814 avträdde Danmark Norge till Sverige och i mitten av samma år återupprättades kontoret i Hamburg som svenk-norskt postkontor. 1816 nyinrättades motsvarande postkontor i Greifswald (1816-1840), och i Stralsund (1816-1849). Samtliga tre kontor tilldelades våra första datumstämplar år 1823. Hur dessa stämplar kom till, när de användes och av vem, har Wolfgang Löhrich omfattande beskrivit i sin artikel i Aktuellt om Posthistoria nr 1/1986.

Entreprenörer övertog olönsamma postlinjer

EXTRACT utaf Kongl. Maj:ß Nådige CONFIRMATION,

Uppå
Entreprenourernes Project, angående Postens in-
rättande emellan Giötheborg och Amsterdam.
dat. Högqvarteret Norby den 23. Julii 1716.

Var 10:de dag och ibland oftare eller se-
nare / alt som väder och wind sig fogar/
afgår Posten från Giötheborg til Am-
sterdam.

Blifwer en wiss man i Amsterdam af Entre-
preneurerne förordnad / hvilken alle bref emot-
tager och widare beställer.

Entreprenourerne draga all möjelig försorg
om brefwens säkerhet.

Bild 16. Karl XII försökte på flera sätt göra postverket mer lönsamt, och lät t.ex. privata rederier (Entreprenourer) överta vissa olönsamma postlinjer, såsom sjöposten Göteborg - Amsterdam år 1716.

Kongl Maj:ts Nådige Confirmation

Uppå Entreprenourernes Project, angående Postens inrättande emellan
Giötheborg och Amsterdam. Dat. Högqvarteret Norby 23 Julii 1716.

"Hwar 10:de dag och ibland oftare eller senare, alt som väder och wind sig fogar,
afgår Posten från Giötheborg til Amsterdam.

*Blifwer en wiss man i Amsterdam af Entrepreneurerne förordnad, hvilken alle
bref emottager och widare beställer".*

forts...

Bild 17. Thurn & Taxis' postsystem var det första som använde lösenstämplar i Europa, närmare bestämt i Spanska Nederländerna (numera Belgien) från år 1667. På olika postlinjer användes dessa stämplar för inrikes obetalt porto. 3 Stuiver.

Bild 18. Entreprenörsbrev sätta från Stockholm 11 mars 1691 via Göteborg till Amsterdam. Vidaresätta till Rotterdam, lösenstämpel 3 Stuiver. Jämför stämpel 4 ovan.

...forts. ur sida 2 och 3 av confirmationen:

"Entreprenneurerne upbära en Carolin eller 20 öre Silf:mynt i porto för hwart lodh eller enckelt bref som inkommer eller utgår".

"Från ingen Siöstad, hwarken wid Öster- eller Westersiön, får någon afsända bref til Utrikes orter, utan måste alle sådane bref, så att intet porto blir försnillat, skickas till Entreprenneur Contoiret i Götheborg".

"Ingen Skeppare eller dess Båtsfolk må understå sig at mottaga något bref, för än det Utlandska portot är betalt, wid straff af 100 Dal. Silf:mts böter, och derhoos blifwa anhållen til dess penningarne äro betalte. Skolandes en del tillfalla de fattige, Entreprenneurerne den andra och Beslagaren den tredje".

Paketbåtar till England och Amerika

Som Kongl. Maj:t under den 14 innevarande månad i Nåder förordnat, att porto och lösen för de med Paketbåtarne till England gående eller derifrån öfver Göteborg kommande bref böra ifråa och med den i nästinstundande Julii utgå med Trettio två Skillingar Bancc lodet, i stället för de hittills i sådant afseende fastställda 24 skillingar, så varder sådant Herr Postförvaltaren till behörig efterrättelse härmed kungjordt.

Stockholm den 16 Junii 1820.

W. CARPELAN.

Bild 19. I cirkulär till samtliga Postförvaltare 16 juni 1820 kungöres att porto och lösen för brev med Paketbåtarna till England, höjs från 24 Skillingar till 32 skillingar.

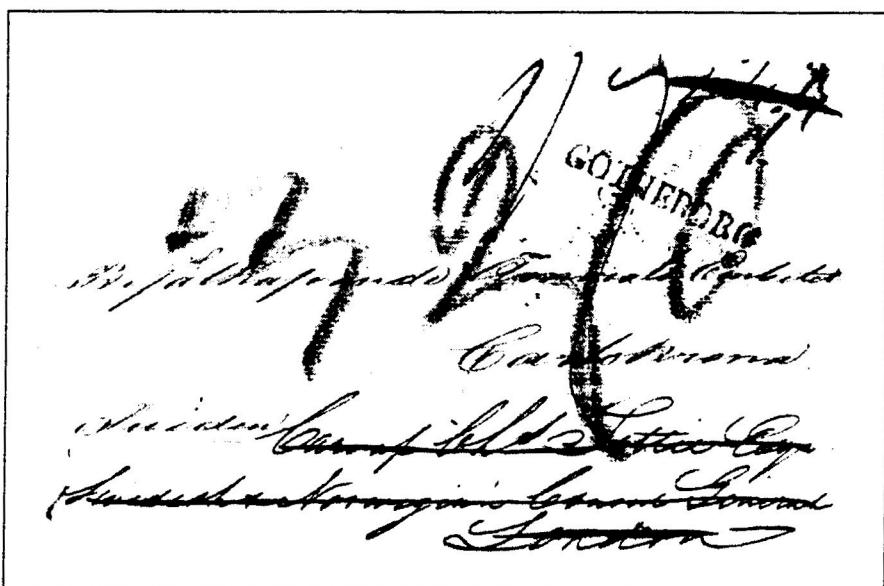

Bild. 20. Brev som gått från Göteborg med paketbåten Liverpool till England 2 Dec 1821. Engelsk lösen 1 Sh 7 p. Returnerats till Sverige, påskrift med röd krita "32 skilling" som gällde för det höjda portot enligt cirkulären som visas i bild 19.

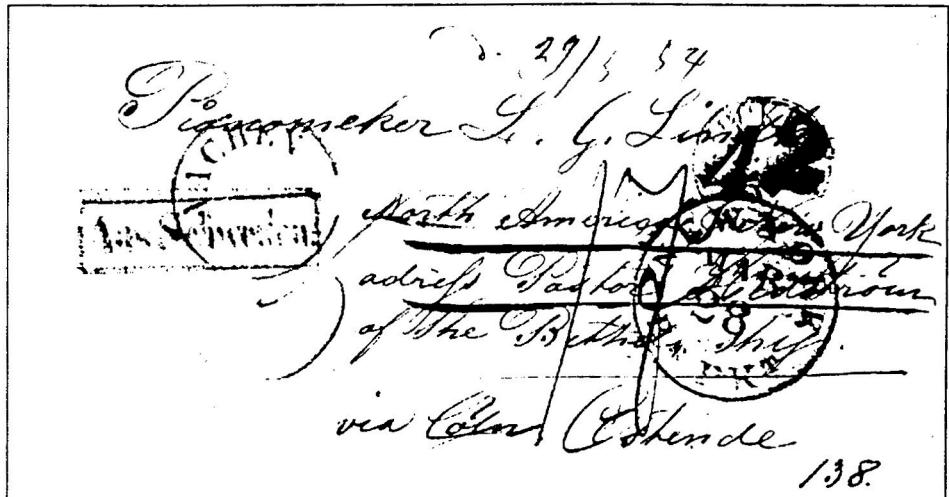

Bild 21. Obetalt brev från Stockholm i Mars 1854, som gått med Bahnpost över Hamburg, Köln, Aachen, Ostende. Därefter med Brittisk paketbåt till New York.

Det amerikanska breportot uppgick till 2 Cents belgisk transit Aachen-Ostende, 18 Cents sjöporto och brittisk transit och 5 Cents US inlandsporto; = 25 Cents per 1/2 uns (15,5 gram). Därtill kom på de svenska breven 5 Cents preussiskt porto. Ankomststämpel "New York 28 Mars BR - PKT" (Brev-Paketbåt).

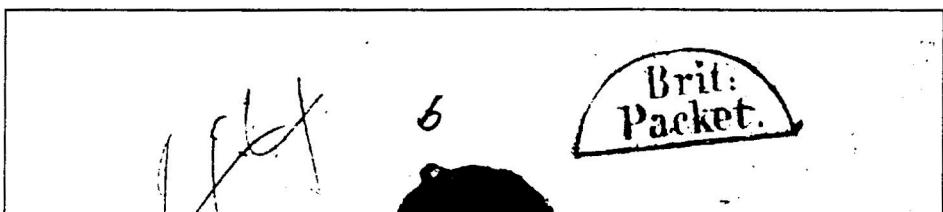

Bild 22. Stämpeln "Brit: Packet" på baksidan visar att brevet gått med Brittisk paketbåt i "Prussian closed Mails" sluten säck. Under år 1854 befordrades 2 gånger i veckan på detta sätt, till postkontoren i Boston och New York 712.249 brev och 50.056 tidningar. Överfarten tog för ångfartygen "Hansa" och "Germania" 24 dygn. Fartygen under "Ocean Steam Navigation Co" 17 dygn och "Cunard Line" endast 14 dygn.

Bild 23. Stämplar för "Prussian closed Mails" från Aachen: 1) Med direkt paketbåt till Amerika. 2) För tidningar. 3) Porto betalt 25 Cents. 4) 1861 sänktes US portot till 23 Cents, dubbelt porto 46 Cents. 5) Obetalda brev lösenbelades med preuss. portot 5 Cts.

Lösenpåteckningar på brev till Frankrike.

TABLEAU N° 1.

MODÈLE DE LA TAXE DES LETTRES EXPRIMÉE EN DÉCIMES.

$1 = $	$5 = \{$	$,9 = \textcircled{9}$	$45 = \textcircled{9}$
$2 = \textcircled{9}$	$6 = \textcircled{6}$	$10 = \textcircled{0}$	$14 = \textcircled{n}$
$3 = \textcircled{g}$	$7 = \textcircled{7}$	$11 = \textcircled{1}$	$15 = \textcircled{\{}$
$16 = \textcircled{6}$	$8 = \textcircled{8}$	$19 = \textcircled{9}$	$4 = \textcircled{n}$

Bild 24. Tableau No 1. visar hur utväxlingspostanstalterna i Stockholm, Ystad och Hamburg skulle teckna lösensumman på brev från Sverige, adresserade till Frankrike. Denna uppställning gällde endast lösenbelopp beräknade i decimes, tiondelar av 1 franc. Observera att talen "16" och "4" har bytt plats på denna tablå.

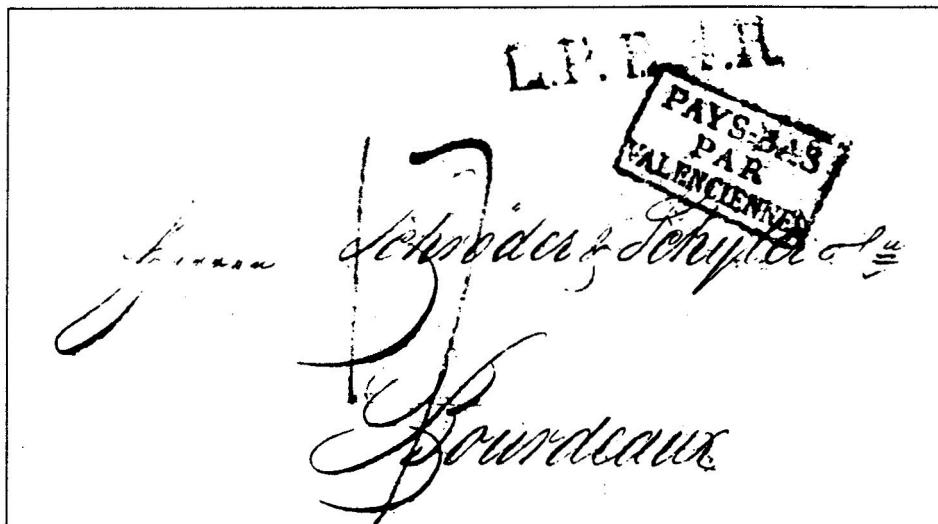

Bild 25. Brev Göteborg-Bordeaux 1826, sänd på privat väg till agenten Goering i Hamburg. Där överlämnat till Hamburg Stadtpost, vilken sände det i sluten säck till Holland. Stämpel "PAYS-BAS par Valenciennes" och "L.P.B. 4.R." (Lettre Pays Bas 4. Rayon). Lösen "17" stod för portot till franska gränsen 8 dec's + Valenciennes-Bordeaux 9 dec's.

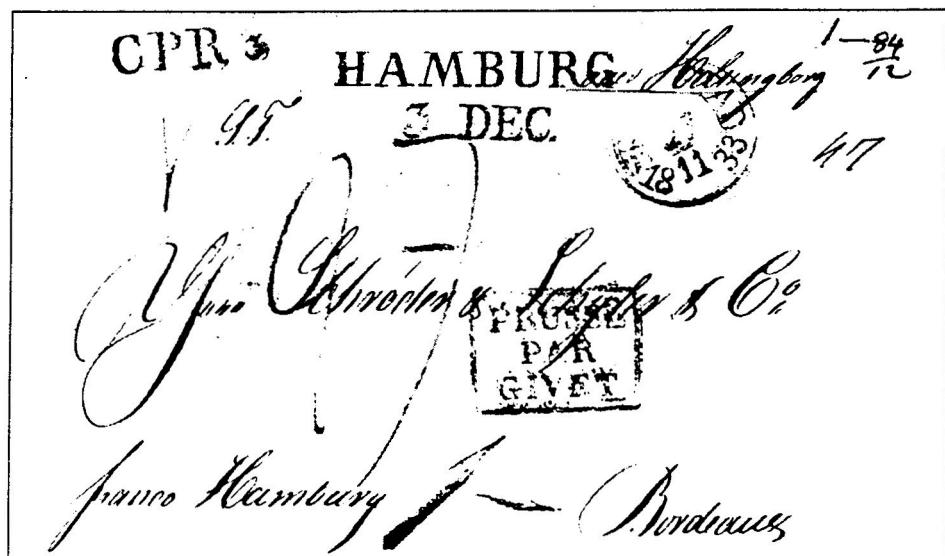

Bild 26. 23 nov. 1833. Brev Christiania-Bordeaux över Strömstad-Hamburg-Givet. I övre högra hörnet anteckningen "1- 84 /12", vilket tydes 1= 1 lod, 12= norskt inrikes porto, 84= svenska porto till Hamburg . "27" = lösenporto Hamburg-Bordeaux. Stämplat "CPR 3" Correspondance Preussienne Rayon 3. Röd "PRUSSE par GIVET" slags som gränsövergångsstämpel.

TABLEAU N° 2.

MODELÉE DE LA TAXE DES LETTRES EXPRIMÉE EN FRANCS ET DÉCIMES.

(A partie de 5 francs la taxe devra être exprimée en francs et décimes.)

$\left\{ \begin{array}{l} f. \\ 11 \end{array} \right.$

$\left\{ \begin{array}{l} f. \\ 8.7 \end{array} \right.$

$\left\{ \begin{array}{l} f. \\ 19.9 \end{array} \right.$

$\left\{ \begin{array}{l} f. \\ 17.5 \end{array} \right.$

$\left\{ \begin{array}{l} f. \\ 99.6 \end{array} \right.$

$\left\{ \begin{array}{l} f. \\ 98.9 \end{array} \right.$

$\left\{ \begin{array}{l} f. \\ 96.8 \end{array} \right.$

$\left\{ \begin{array}{l} f. \\ 98.9 \end{array} \right.$

$\left\{ \begin{array}{l} f. \\ 10.8 \end{array} \right.$

Bild 27. Odaterad TABLEAU No 2, modell för hur lösenporto över 5 francs skulle tecknas på obetalda eller ofullständigt betalda brev från Sverige/Norge till Frankrike. Varför just dessa höga lösenporton visas, förklaras ej. Uppifrån ses 5 francs 4 dec's, 8fr 7d, 12fr 3d, 17fr 5d, 23fr 6d, 28fr 2d, 36fr 8d, 38fr 9d, 40fr 8d.

Vid genomgång av svenska arkivmaterial på postmuseet i Paris upptäcktes en odaterad "TABLEAU No 2", som mig veterligt inte tidigare visats i Sverige. Se bild 27. Att döma av överskriften är det en modell för hur man skulle teckna lösenbelopp överstigande 5 francs. Redan åren kring 1800 fanns påteckningar efter detta mönster, på brev som gått från eller över Sverige till Frankrike. Se bild 28.

Någon förklaring stod ej här att finna varför just dessa höga porton i francs och decimes hade valts att stå modell till "TABLEAU No 2". Ej heller stod angivet om någon tillverkats som stämpel, s.k. tampons.

I sökandet efter förklaringen till "Tableau No 2", har tillfälle givits till noggrann genomgång av Harry Snarvolds avhandling i fem delar om de norska utrikesbreven före 1875. Det känns märkt att detta enorma arbete inte uppmärksammats mer inom SSPD, särskilt som de flesta beskrivna breven sänds genom Sverige och postbehandlats därefter.

Här visas exempel på utrikes postvägar, och de många avbildningarna, även i färg, beskrivs med detaljerade uppgifter om portokostnader och lösenbelopp, omräknade i de passerande ländernas myntslag. Även fullständig beskrivning av påteckningar och de på breven förekommande stämplarnas betydelse och användning. Imponerande, Harry!

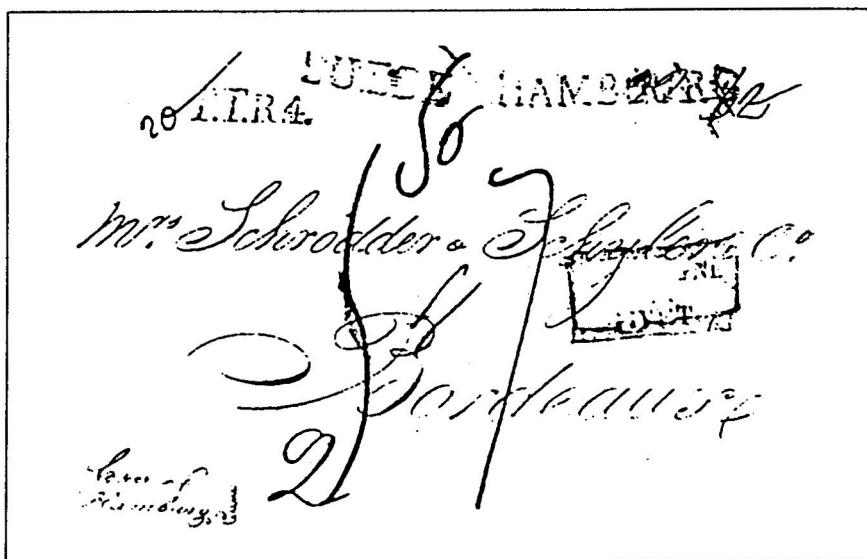

Bild 28. Samma lösenanteckningar som visas i TABLEAU No 2 finns på brev till Frankrike redan åren kring 1800. Ovan ses ett 20 grams brev, 3 Dec. 1819 Christiania-Strömstad- Helsingborg- Hamburg- Bordeaux lösenbelagt med 5 fr 7 dec's. Portoberäkning: Franco Hamburg.

Hamburg-Givet 10 decimes per 6 gram,

Givet-Bordeaux, 800 km, 9 decimes per 6 gram,

$3 \times 6 \text{ gram} = 30 \text{ decimes}$

$3 \times 6 \text{ gram} = 27 \text{ decimes}$

Totalt 5f 7decimes.

Bild ovan ur Harry Snarvolds bok "Norwegian unpaid letters to France 1700-1875", utgiven 1995.

Franska " tampon"-stämplar användes på svenska gränspostanstalter.

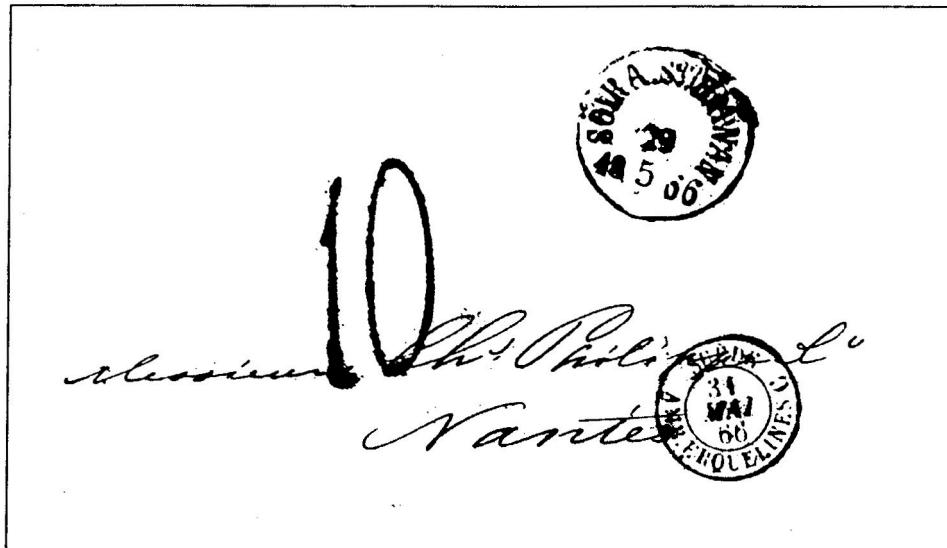

Bild 29. Obetalt Brev 29/5 1866, Göteborg- Södra stambanan- Ystad- Paris- Nantes.
Lösenbelades för enkel portosats i Ystad med tampon-stämpeln "10" décimes = 1 Rdr.
För dubbel portosats användes stämpeln "20".

Stämplar på svenska brev till Frankrike.

I postkonventionen med Frankrike som trädde i kraft 1 februari 1855 fastställdes att de svenska utväxlingspostkontoren i Stockholm, Ystad och Hamburg, på ofrankerade eller otillräckligt frankerade brev från Sverige till Frankrike, skulle använda *stämplar* med siffror som angav det belopp som mottagaren i Frankrike hade att betala.

Stämplarna utvisade décimes (tio delar av francs) 10 för enkel portosats och 20 för den dubbla. Långt tidigare användes denna modell *som påteckning* på kuvertets framsida med bläck eller krita. Se Tableau no 1, bild 24.

De enkla stämplarna (s.k. tampons) framställdes i Frankrike, bekostades av franska postverket och distribuerades till olika utväxlingspostanstalter i Europa.

På liknande sätt lät svenska postverket vid samma tid, bekosta och levererade till franska postverket, sirligt utförda stämplar som användes huvudsakligast i postkupéerna mellan Quiévrain och Paris.

Stämplarna angav med vanliga siffror det lösenbelopp mottagaren i Sverige hade att betala, plus förkortningarna i kursiv stil "Sk", "Rdr. Sk" eller "S. Bco".

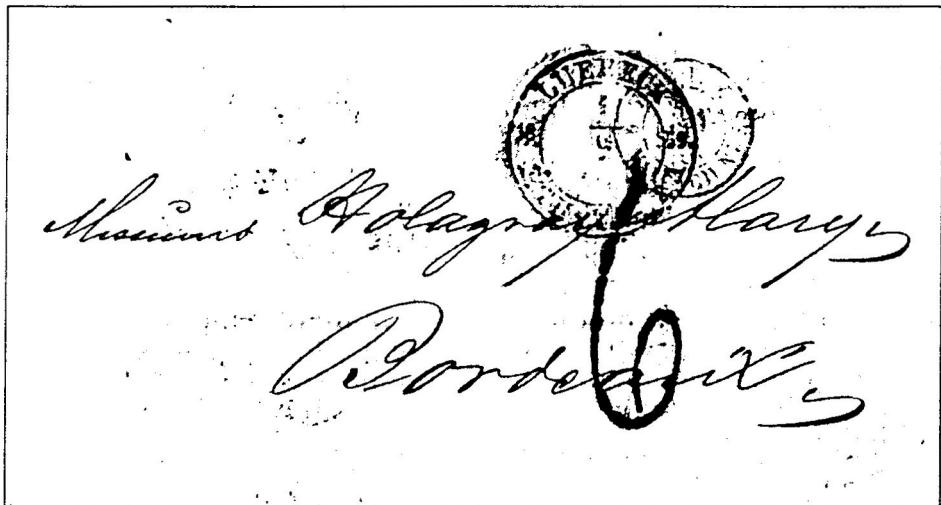

Bild 30. Obetalt brev 29/8 1859 Stockholm-Lübeck-Hamburg-Paris-Bordeaux, som stämpelsats och lösenbelagts i Lübeck (Rayon 2) med tampon-stämpel "6" décimes. För dubbelpostsats sträckan Nordtyskland-Frankrike användes stämpeln "12". Dessa franska taxeringsstämpler av tampon-typ användes från 1858 i Aachen, Bremen, Hamburg och Lübeck.

Här ses även den runda blå stämpeln "Thurn und Taxis Tour 2, Valenciennes".

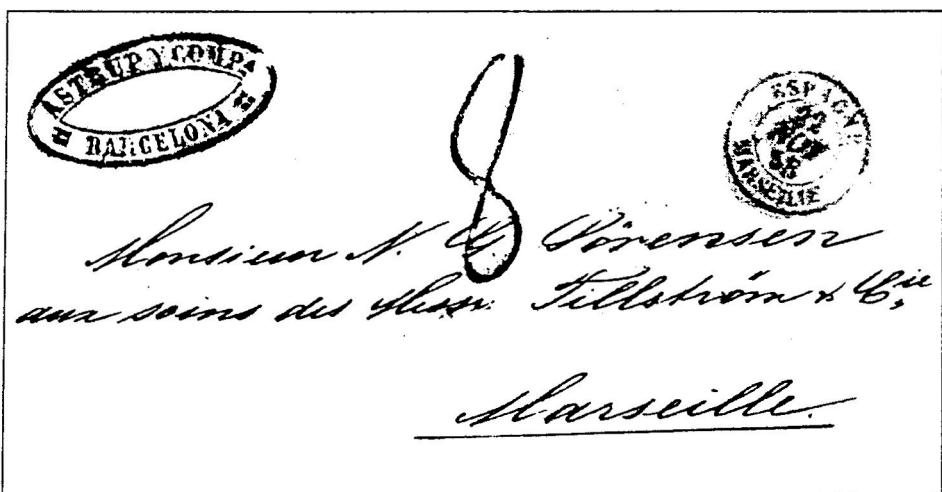

Bild 31. Brev Barcelona-Marseille 23/8 1858, visas som exempel på att ett flertal gränspostanstalter kom, p.g.a. ingåagna konventioner mellan Frankrike och resp. länder, att använda franska lösenstämpler. Ovan stämpeln som utvisade 8 franska décimes.

Lösenbelagda brev från Sverige till Finland och Ryssland.

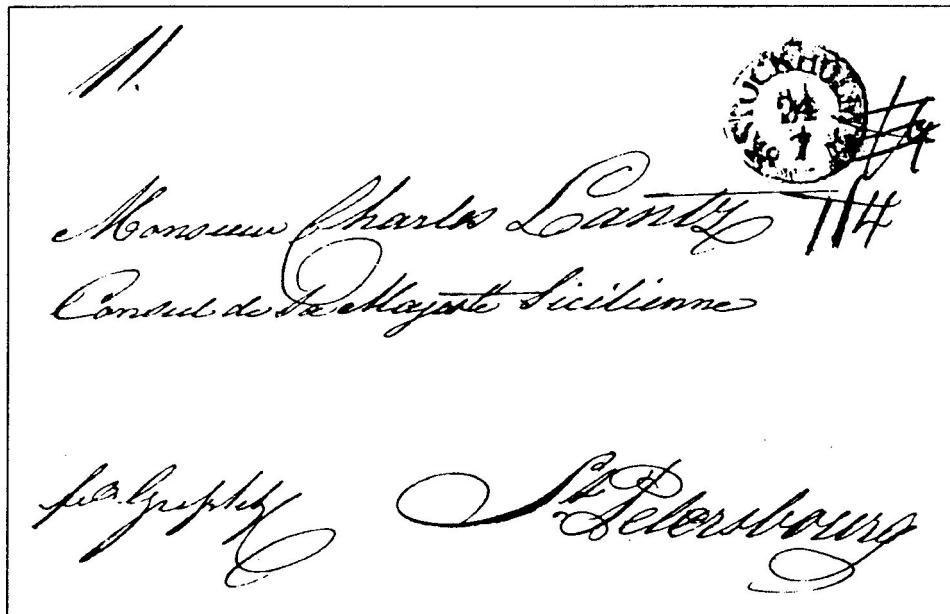

Bild 32. Brev Stockholm- St Petersburg 1846, betalt 4 skilling till Grislehamn, där efter lösenbelagt.

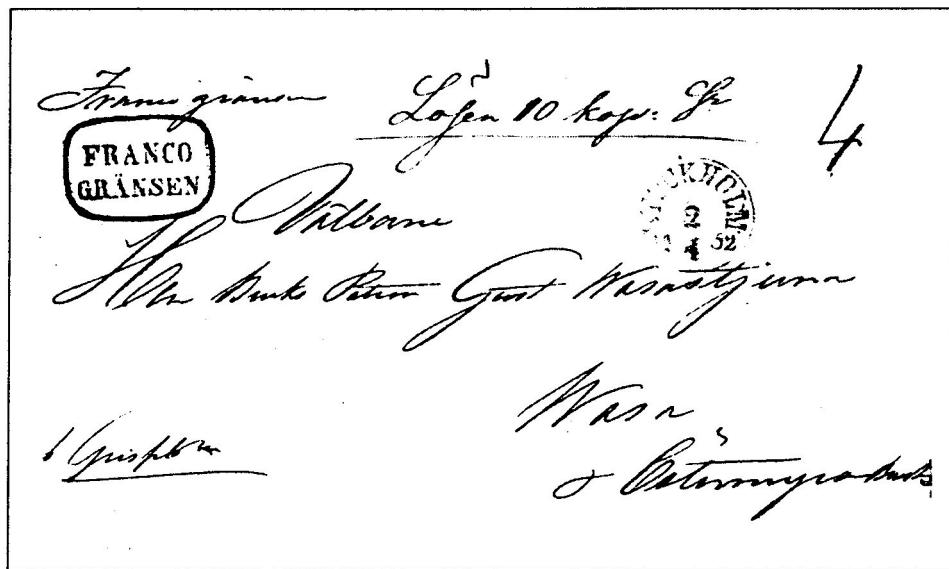

Bild 33. Brev Stockholm-Wasa 1852, betalt 4 skilling till Grislehamn, där efter lösenbelagt med 10 kopek Silfver. Finsk stämpel FRANCO GRÄNSEN.

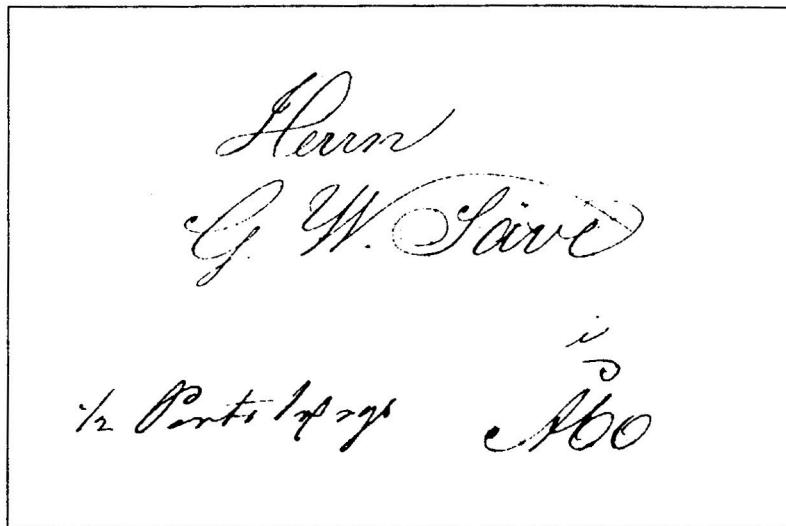

Bild 34. Skeppsbrev från Hamburg 28 Nov 1837, lösenbelagt med "1/2 Porto 1 sgr"

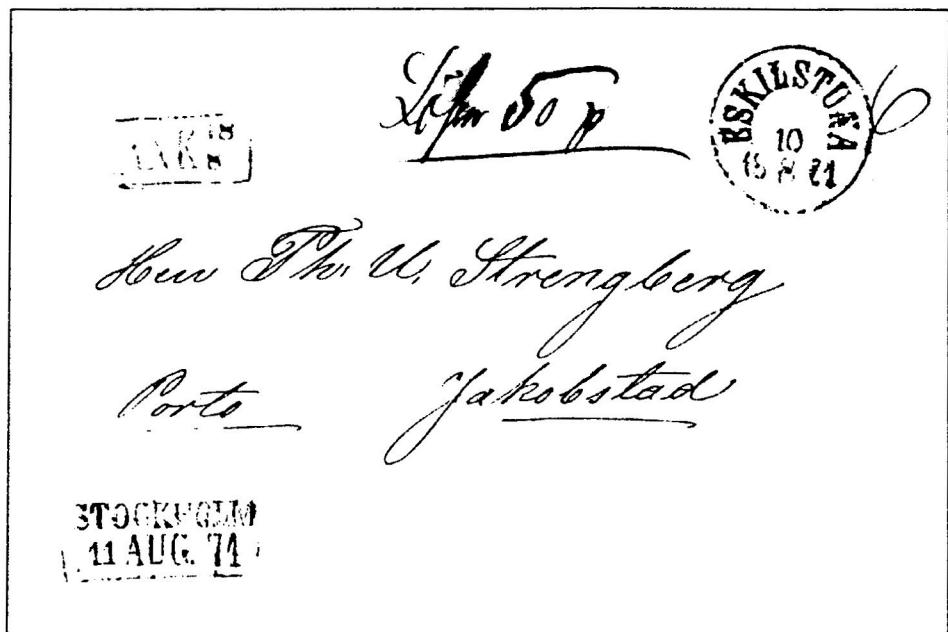

Bild 35. Obetalt brev sänd från Eskilstuna till Jakobstad 1871. Transiterats över Stockholm och lösenbelagts med 50 penni.

Lösenbelagd transitpost genom Sverige till och från Finland.

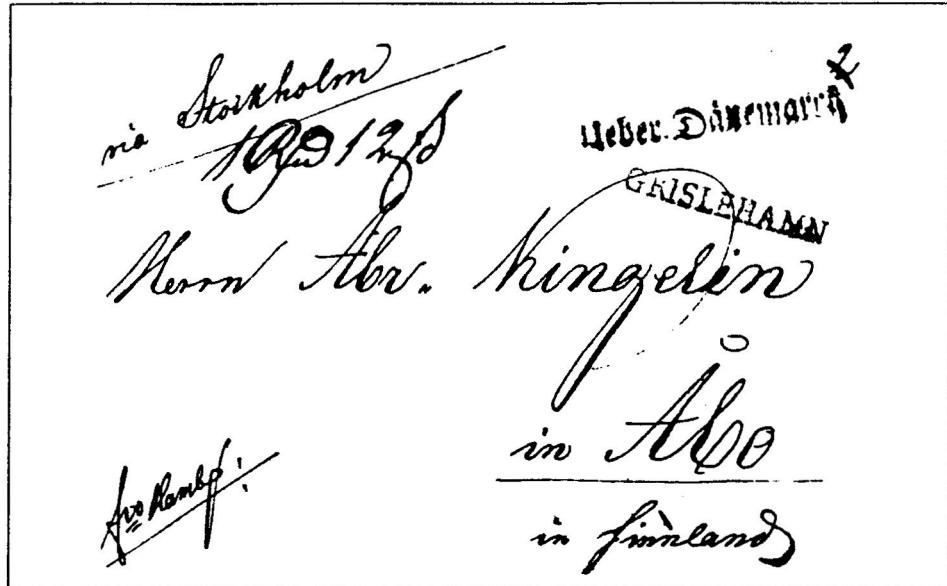

Bild 36. Brev Lübeck-Åbo 14 Sept. 1816. Stämplar och påskrifter vackert placerade. För ett tiotal år sedan blev detta brev beviset för att Grislehamn ägde en rakstämpel (30 mm.) år 1816, tre år före övriga svenska postanstalter. Den större från 1819 mäter 35 mm.

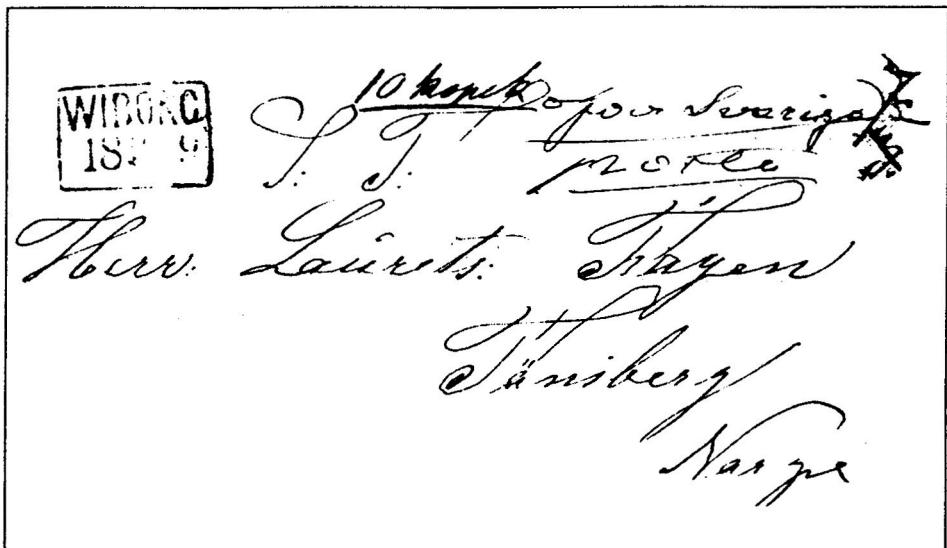

Bild 37. Lösenbelagt brev från Wiborg i Finland 1859 till Tønsberg i Norge. Lösenanteckning "10 kopek". Påskrift "öfver Sverige, Porto". Stockholms transitstämpel (30 mm.) slagen på brevets baksida.

Porto-stämplar på brev från Ryssland.

Bild 38. Obetalt brev från Moskva 1868, stämplarna "PORTO" och "OBETALT". Upptill röd rund porto-stämpel "Aus Russland über Eydkuhnen-Bromberg". Lösenbelagt i Stockholm med 81 öre

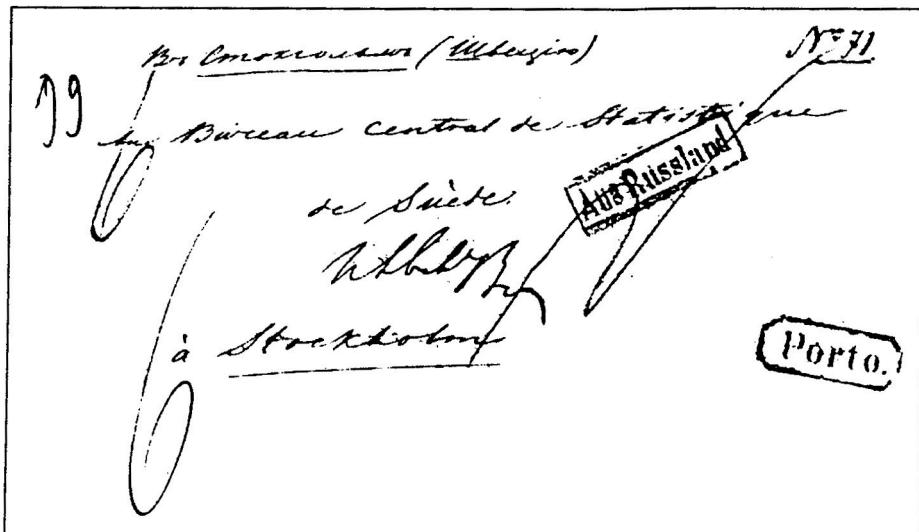

Bild 39. PORTO- stämpel på obetalt brev från St Petersburg Ryssland 1863 som gått över Königsberg och i Hamburg lösenbelagts med 6 Silbergroschen. Därtill kom brevets svenska lösen 5 Sgr. Summa 11 Sgr x kursen 9 öre = Lösensumman 99 öre.

PORUTO-stämpel på utrikes brev 1874-1875.

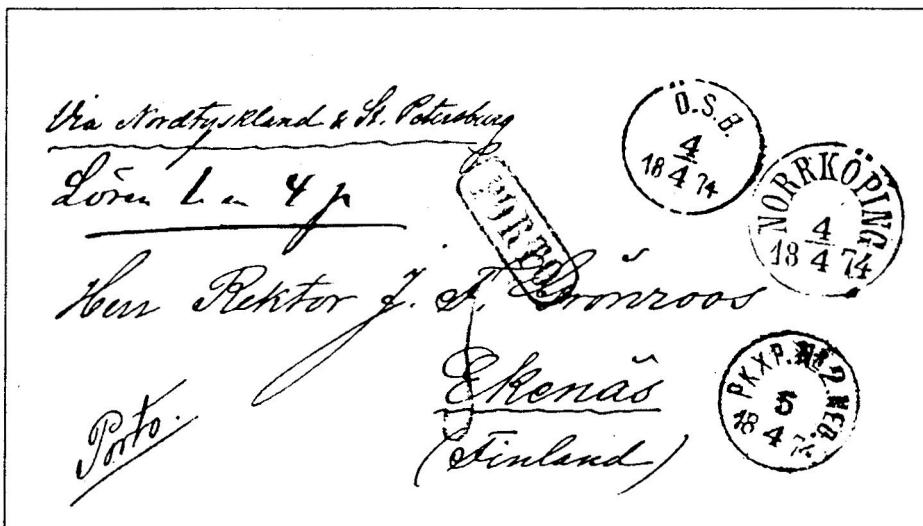

Bild 40. Obetalt brev från Norrköping, som gått "den långa vägen" till Ekenäs Finland, över Berlin, Eydkuhnen, St Petersburg. Lösenbelagt med 1 mark 4 penni. Den svenska ovala PORTO-stämpeln förekommer sparsamt och användes på PKXP No. 2 Utrikes. Den är känd på brev till utlandet endast från åren 1874-1875.

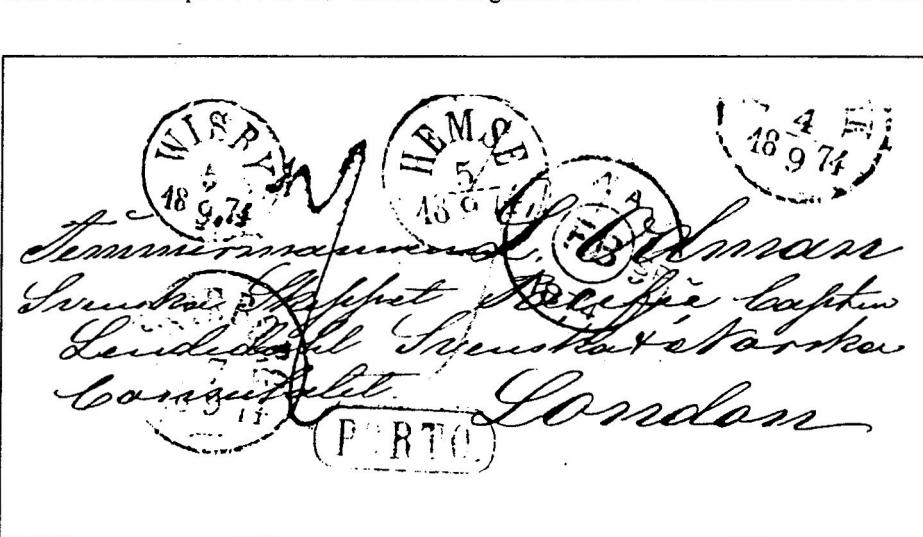

Bild 41. 4/9 1874. Obetalt brev stämplat Burgsvik, Hemse, Visby, Göteborg, London. PORTO- stämpel från utväxlingspostanstalten i Göteborg.

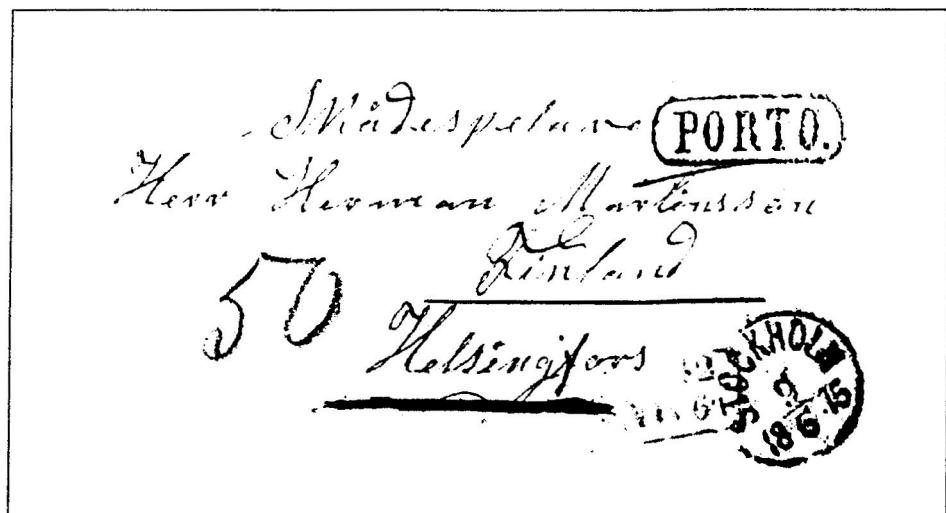

Bild 42. Oval stämpel PORTO, slagen i Stockholm på brev till Helsingfors 9/6 1875.
Ankomststämplat 12/6 och lösenbelagt med 50 penni.

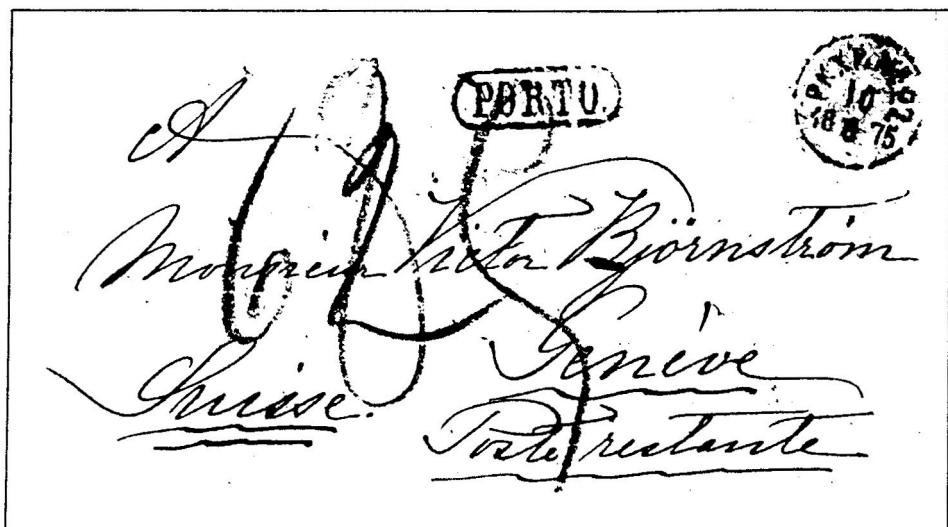

Bild 43. Ovala PORTO- stämpeln på brev till Genéve 10/6 1875, slagen på PKXP No 2.

Otillräcklig franco.

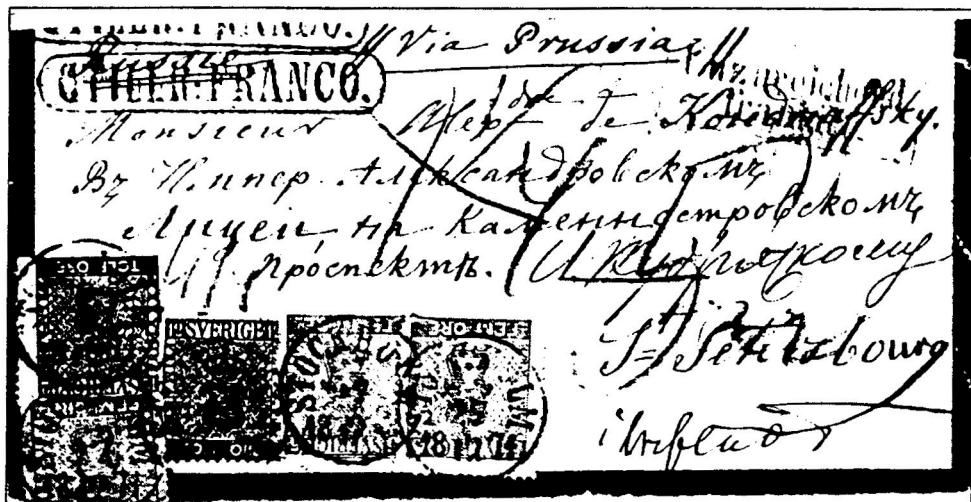

Bild 44. Brev till Ryssland 27/12 1871 med 38 öres porto (1 öre överfrankierat) för vägen över Ålands hav, då ändemot vägen "Via Preussen" kostade 45 öre.

Stämpel "OTILLRÄCKLIG FRANCO" slagen på PKXP N:r 2 och röd "Unzureichend frankirt". Blå lösenpåskrift "1 1/4"(strukan) och "5 1/2" Silbergroschen. Röd lösenpåskrift "4 1/4".

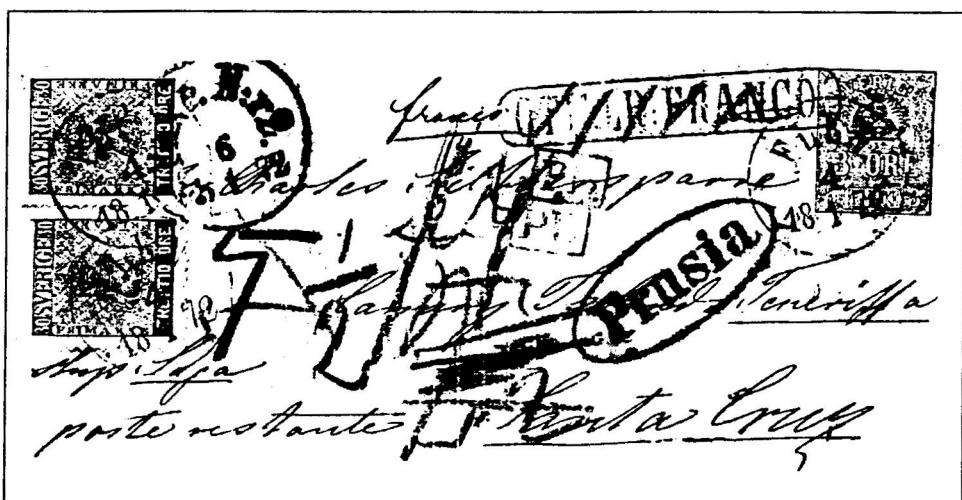

Bild 45. "OTILLRÄCKLIG FRANCO" på brev till Santa Cruz, stämplat Flen 4/1 1872. Spaniskt porto över Tyskland 63 öre, har tydligt inte räckt till då brevet lösentaxerats för Nordafrikansk porto. Blå påskrift "1 1/4", "2 1/2" och röd "5 1/2" Silbergroschen.

Frankeringsfrihet för brev till utlandet

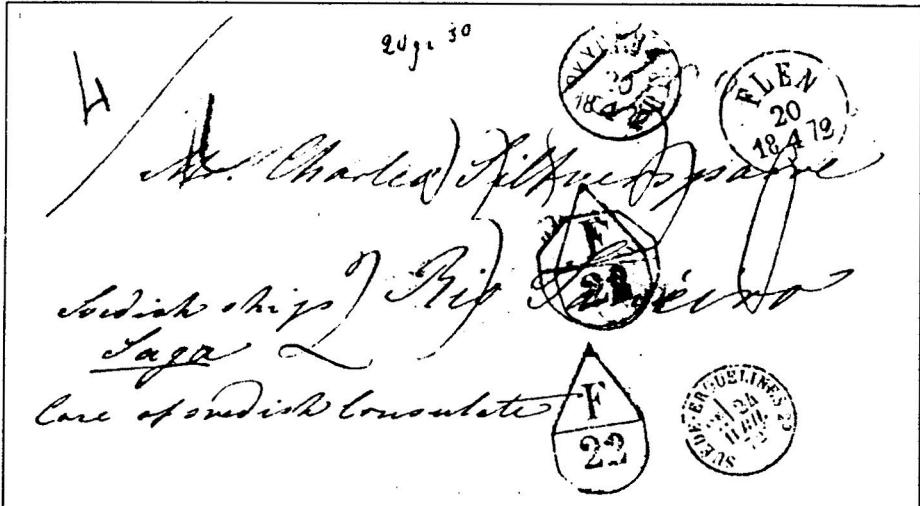

Bild 46. Frankeringsfrihet rådde till de flesta länder. Obetalda brev kunde därför sändas till avlägsna orter utan betalning i förväg. Här ses ett ofrankerat "sjömansbrev" stämplat Flen 20/4 1872 och PKXP No 4. I Frankrike stämplat på nattåget Suede-Erquelinnes och i Paris först med F 21 därefter korrigeras med den speciella Brasilien-stämpeln F 22. Avgick från Bordeaux 25/4 och ankom Rio de Janeiro 21 Maio 1872. Fyrdubbelt porto, lösenbelagt med 4x 80 Reis = 320 Reis, se påskrift.

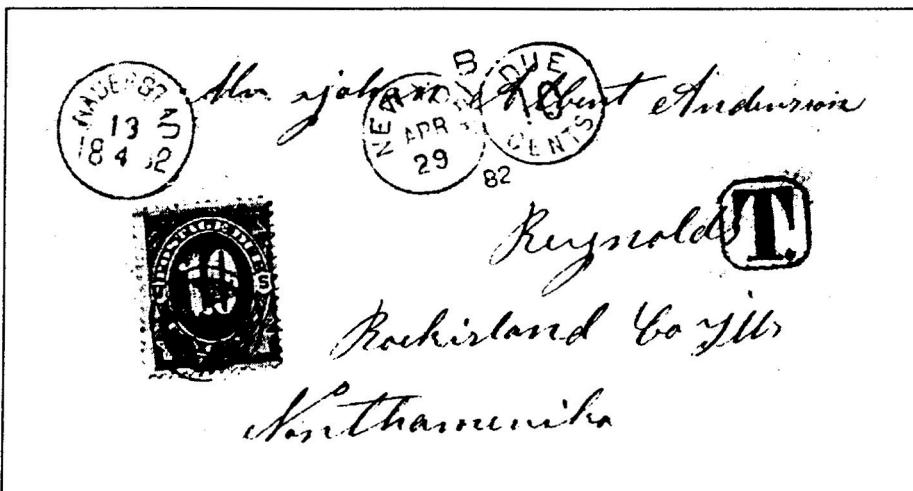

Bild 47. En stor mängd emigrantbrev sändes ofrankerade till Amerika. Detta brev från Wäderstad 13/4, gick över Göteborg och ankom New York 29/4. Utlöst i Reynolds 2 May 1882, mot internationellt porto = 10 Cents.

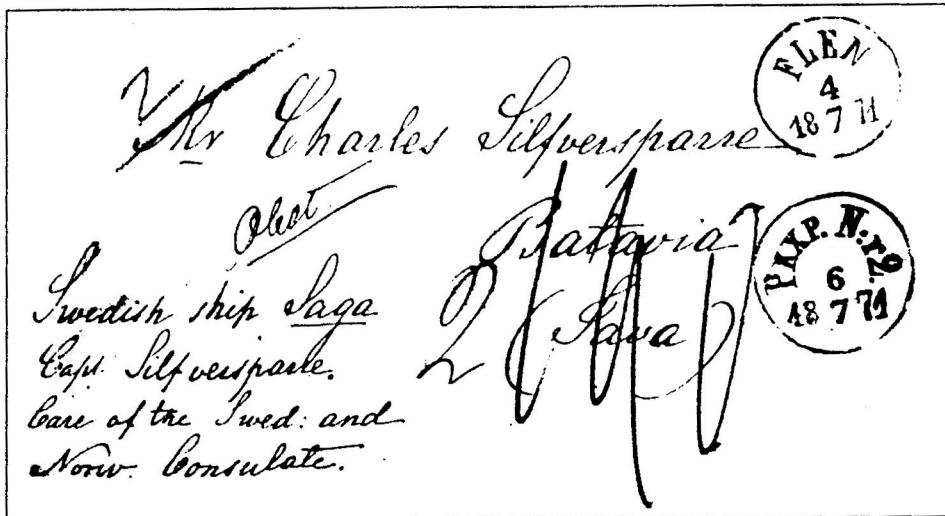

Bild 48. Obetalt sjömansbrev av andra viktklassen, sänd 4 Juli 1871 till Charles Silversparre, "Swedish ship Saga, Care of the Swed: and Norw. Consulate" i Batavia (Jakarta) på Java Indonesien.

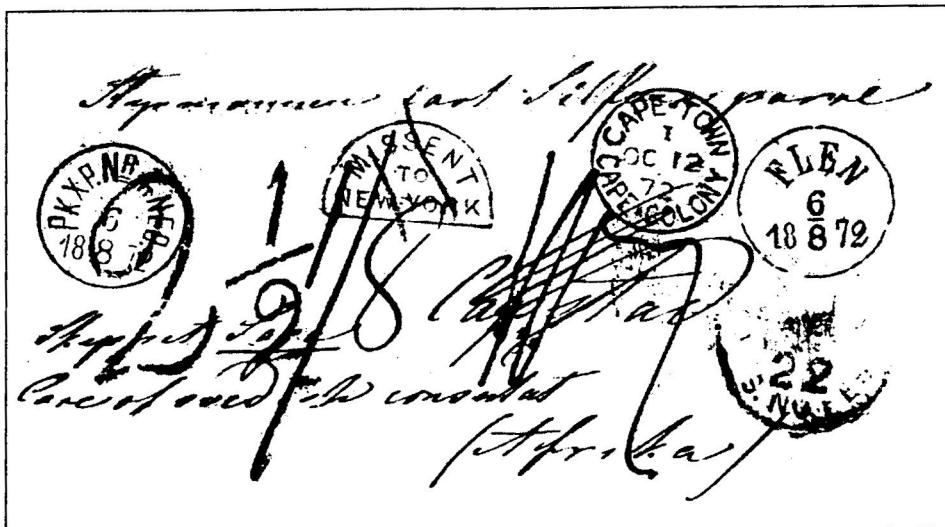

Bild 49. Ett vittberest ofrankerat sjömansbrev som vandrat från Flen 6/8 1872 till Hamburg, "MISSENT TO NEW YORK" och ankommet dit 22/8, tillbaka i London 6/9 och äntligen framme efter två månader i Cape Town 12 Okt. 1872. Obs. stämpeln i brevets mitt "MISSENT TO NEW YORK", tydligt har man läst Afrika som Amerika.